

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Yttrande

1 (8)

Datum
2025-01-13

Diarienummer
7548-2024

Justitiedepartementet, Enheten för
nationella migrationsfrågor
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Mottagandelagen. En ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande (SOU 2024:68)

Er beteckning: Ju2024/02070

Sammanfattning

Länsstyrelsen Uppsala län (fortsättningsvis Länsstyrelsen) anser att det är positivt att regelverket för asylsökande ses över och att den nya lagen åtgärdar otydligheter och brister i nuvarande lagstiftning. Länsstyrelsen kommer i det här remissvaret fokusera på de delar av utredningen som berör Länsstyrelsens uppdrag och framför allt kapitel 5 om åtgärder för ett ordnat mottagande av asylsökande. Utredningen har i ett delbetänkande lämnat förslag om att asylsökande som utgångspunkt ska bo på Migrationsverkets asylboende. Ett av syftena med Mottagandelagen är att föreslå ytterligare åtgärder för att säkerställa efterlevnaden av att en asylsökande bor enbart på tilldelat asylboende. Länsstyrelsen avstyrker flera av förslagen som utredningen lagt fram. Om vissa av förslagen genomförs ser Länsstyrelsen en risk att effekterna blir kontraproduktiva till det som utredningen avser att uppnå. Närvarokontroller och områdesbegränsningar är stora ingripande förändringar i en asylsökandes rörelsefrihet. Det i kombination med en för låg nivå på dagersättningen riskerar att asylboende inte kommer ses som ett tillräckligt attraktivt val för en asylsökande vilket får till följd att den asylsökande väljer att bosätta sig i eget boende. Den asylsökande har då inte rätt till dagersättning. Eftersom möjligheten till undantag till arbetstillstånd också försvinner får det som konsekvens att personer riskerar att hamna i en utsatt situation. Länsstyrelsen vill framför allt framföra synpunkter på följande förslag i utredningen:

- Områdesbegränsning: Länsstyrelsen avstyrker förslaget i sin helhet. Övriga kontrollmekanismer som föreslås i

utredningen är tillräckliga för att uppnå den kontroll som regeringen avser. Det saknas också en barnkonsekvensanalys av förslaget.

- Åldersgränsen för närvarokontroll: Länsstyrelsen anser att åldersgränsen för närvarokontroll bör vara 18 och inte 16 år. I Sverige blir en person juridiskt ansvarig som vuxen vid 18 års ålder. Att tillämpa samma ålder för kontrollmekanismer skulle harmonisera med den rättsliga synen på individens mognad och ansvar.
- Nivån på dagersättning: Länsstyrelsen anser att nivån på dagersättningen bör vara på en sådan nivå att den täcker de grundläggande behoven för en asylsökande. För att dagersättningen ska utgöra ett incitament för den asylsökande att välja att bo på ett asylboende bör ersättningsnivåerna vara högre än förslaget i utredningen.

Länsstyrelsen anser att mer fokus bör läggas på att göra asylboendena till så bra, trygga, och attraktiva boenden som möjligt för den asylsökande. Om effekterna av förslagen ska bli dem som regeringen önskar, att fler asylsökande framöver ska bo på statliga asylboenden, bör kraven på Migrationsverkets utformande av boenden regleras i författningar.

Kapitel 5 Åtgärder för ett ordnat mottagande av asylsökande

5.2. Asylsökandes närvaro på asylboendena ska kontrolleras

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om att barn över 16 år ska omfattas av närvarokontroller. Utredningen har i sin konsekvensbeskrivning redogjort för de negativa effekterna en närvarokontroll skulle ha på barn. Länsstyrelsen vill poängtera att dessa negativa effekter gäller för samtliga barn, även de som är mellan 16 och 18 år. Utredningen har dock inte gjort någon fullständig barnkonsekvensanalys när de föreslagit att barn mellan 16 och 18 år ska omfattas av kravet på närvarokontroll. Asylsökande barn ska få möjlighet till en så normal tillvaro som möjligt på asylboendet, vilket utredningen konstaterar och Länsstyrelsen instämmer i. För att det ska vara möjligt bör inte barn omfattas av närvarokontroller. Barnkonventionen definierar alla under 18 år som barn. Införandet av närvarokontroller för barn under 18 år strider mot principen att barn ska ges särskilt skydd och inte behandlas som vuxna. Kontrollmekanismer som närvarokontroller inskränker barns möjlighet till fritid, lek och

socialt umgänge, vilket är avgörande för deras psykosociala utveckling.

5.2.4 Möjlighet att begära tillstånd för frånvaro

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om att en individ ska ha möjlighet att begära tillstånd för frånvaro från en närvarokontroll.

Utredningen ger exempel på situationer där det kan vara tillämpligt och föreslår att Migrationsverket ska kunna bevilja ett sådant tillstånd utan att ta ett särskilt beslut. Migrationsverket behöver inte heller ta ett särskilt beslut om ett sådant tillstånd inte beviljas.

Länsstyrelsen vill framföra synpunkter på de situationer där tillstånd inte beviljas. För att möjliggöra praxis på området samt öka rättssäkerheten i tillämpningen av lagstiftningen finns det goda skäl att ställa krav på att beslut som påverkar individen negativt, alltså då en begäran om tillstånd nekas, dokumenteras och delges den sökande som då ska ha möjlighet att överklaga beslutet. Förslaget bör följa svensk förvaltningsrätt som innebär att beslut får överklagas om det har gått honom eller henne emot.

5.3. Asylsökande ska vistas inom ett begränsat geografiskt område

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om att asylsökande endast ska få vistas inom det län där asylboendet ligger. Utredningens intention med förslaget är att möjliggöra kontroll över var asylsökande befinner sig. I utredningen finns dock redan tillräckligt med förslag som säkerställer detta såsom närvarokontroller där det föreslås att en individ ska registrera sin närvaro tre gånger i veckan på boendet. Migrationsverket föreslås också få mandat att undersöka boendetrymmen för att säkerställa att en individ faktiskt bor på boendet. Länsstyrelsen anser att en områdesbegränsning är en oproportionerlig åtgärd som kommer innebära konsekvenser som inte vägs upp av fördelarna utifrån de argument som framförs i utredningen. Det saknas också en fullständig barnkonsekvensanalys för förslaget. Länsstyrelsen har följande invändningar mot införandet av områdesbegränsningar:

- Proportionalitet och nödvändighet: kontrollmekanismer bör vara proportionerliga och motiverade av ett tydligt syfte. Länsstyrelsen kan inte se att utredningen motiverat nyttan med en områdesbegränsning.
- Utredningen har framhållit vikten av att asylsökande barn ska kunna ha en så normal situation som möjligt. Tillstånd ska kunna erhållas för en asylsökande som har särskilda skäl och

som vill besöka ett annat län. Ett sådant exempel som ges är barn som vill delta i skolaktiviteter i ett annat län. Att behöva uppsöka Migrationsverket och ansöka om tillstånd för att delta i skolaktiviteter i ett annat län är inte en normalsituation för ett barn. Det kommer också innebära en omfattande administration för Migrationsverket. Kontrollmekanismer kan också leda till att barn känner sig övervakade och misstänkliggjorda, vilket riskerar att påverka deras psykiska hälsa negativt. Enligt barnkonventionen ska alla åtgärder som rör barn beakta barnets bästa. Länsstyrelsen anser inte att utredningen beaktat barnets bästa när de föreslagit att asylsökande barn ska omfattas av områdesbegränsning.

- Länsgränserna är en konstruktion som inte kommer följa det mest praktiska och logiska för en asylsökandes rörelsemönster och behov i vardagen. Det är givet att det ibland är enklare att åka till en kommun i ett angränsande län än en kommun i det egna länet för att ta del av exempelvis samhällsservice, skola, vård och fritidsaktiviteter för barn.
- De asylsökande som har familj och vänner i andra län än där asylboendet är beläget kommer med stor sannolikhet att välja att bo i eget boende för att möjliggöra att regelbundet kunna ha kontakt med dem under asyltiden. Förslaget riskerar därmed att motverka utredningens intention som är att fler ska bo på asylboende.

5.4.6 Anmälningsskyldigheten ska inte gälla barn under 16 år

Länsstyrelsen tillstyrker att barn inte ska omfattas av anmälningsskyldighet men vill påpeka att asylsökande i åldern 16 till 18 år också är barn enligt svensk lagstiftning och därmed inte bör omfattas av anmälningsskyldighet. Det saknas en fullständig barnkonsekvensanalys för hur förslaget kommer påverka barn i åldern 16 till 18 år om det genomförs.

5.4.8 Överklagbarhet

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om att beslut om anmälningsskyldighet ska vara överklagbara. Ett beslut om anmälningsskyldighet är en stor inskränkning i en individs rörelsefrihet och kan vid överträdelse få stora konsekvenser för en

asylsökandes möjlighet att få sin asylansökan prövad av Migrationsverket.

5.5. Dagersättningen ska sättas ned om den asylsökande vistas utanför det län där asylboendet är beläget eller åsidosätter en individuell anmälningsskyldighet

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om att dagersättningen ska sättas ned om en asylsökande vistas utanför det län där asylboendet är beläget. Detta med hänvisning till att Länsstyrelsen avstyrker förslaget om områdesbegränsning i sin helhet. Se vidare synpunkter under förslag 5.3. för utveckling av argumenten. Länsstyrelsen har inga synpunkter på den andra delen av förslaget som rör en individ som åsidosätter sin individuella anmälningsskyldighet.

Kapitel 7 Åtgärder för ett effektivt återvändande

7.2. Personer med avlägsnandebeslut ska anmäla sig på asylboendet

Länsstyrelsen tillstyrker att barn inte ska omfattas av anmälningsskyldighet men vill påpeka att asylsökande i åldern 16 till 18 år också är barn enligt svensk lagstiftning och därmed inte bör omfattas av anmälningsskyldighet. Det saknas en fullständig barnkonsekvensanalys av hur förslaget kommer påverka barn i åldern 16 till 18 år.

Kapitel 8 Bistånd enligt lagen och möjligheten att arbeta

8.1.3 Övergångsersättning

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om att införa en övergångsersättning för en person som beviljats uppehållstillstånd och som skrivs ut från Migrationsverkets mottagningssystem. Länsstyrelsen ser dock inte att nivån på ersättningen som föreslås är tillräcklig för att täcka de initiala kostnader som en person har under sin första månad i en kommun. Den nivå som föreslås motsvarar nivån på nuvarande etableringsersättning som idag inte räcker för att en person ska vara självförsörjande. En övergångsersättning måste ta höjd för de faktiska kostnader som en person har. Etableringsersättningen har inte höjts sedan den infördes 2010 vilket innebär att majoriteten av de nyanlända som uppbär etableringsersättning behöver kompletterande försörjningsstöd från kommunen. Utredningen anger att motivet till

att införa en övergångsersättning är att motverka att asylsökande som beviljats uppehållstillstånd ska behöva söka försörjningsstöd sin första tid i kommunen. Länsstyrelsen bedömer att den föreslagna nivån på övergångsersättningen är för låg för att syftet ska uppnås.

8.3.3 Dagersättningen ska täcka en större del av de grundläggande behoven

Länsstyrelsen anser att nivån på dag ersättning bör vara tillräckligt hög för att täcka den asylsökandes grundläggande behov. Utredningen föreslår att dag ersättningen ska följa en viss procentsats av riksnormen. Riksnormen i sig själv är en miniminivå för grundläggande behov som mat och hygien. Utredningen anför att anledningen till att sätta dag ersättningen till en lägre nivå än riksnormen är att riksnormen inkluderar kostnader som inte bör täckas av dag ersättning såsom kostnader för mobiltelefon och barn- och ungdomsförsäkring. De nivåer som anges i förslaget till mottagandeförordning är betydligt lägre än riksnormen. Om dag ersättningen sätts på en lägre nivå än riksnormen anser länsstyrelsen att det är av stor vikt att ersättningen sätts på en sådan nivå så att den ändå täcker de grundläggande behoven. Det saknas även en barnkonsekvensanalys av hur den föreslagna nivån kommer att påverka barnfamiljer. Om dag ersättningen ska fungera som incitament för att fler asylsökande ska bo på asylboende så finns det goda skäl att höja den föreslagna ersättningsnivån.

8.3.4 Tillträde till arbetsmarknaden först efter en viss tid i Sverige

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om att en asylsökande ska få tillträde till arbetsmarknaden först efter sex månader. Utredningen bedömer själva att förslaget kommer ha en stor negativ påverkan på integrationen vilket Länsstyrelsen instämmer i. Utöver det medför också förslaget, enligt utredningen, ökade kostnader för staten samt att fler asylsökande som inte har rätt att arbeta i landet kommer göra det. Förslaget är således kontraproduktivt och kommer leda till att de som vill jobba kommer göra det trots att de inte har arbetstillstånd vilket innebär en ökad risk för arbetskraftsexploatering. Förslaget är inte tillräckligt motiverat och vilka positiva effekter förslaget förväntas få är oklara.

8.5.2 Boende för personer som omfattas av mottagandelagen efter anvisning enligt bosättningslagen

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om att kommunerna ska få statlig ersättning för de boendekostnader som uppstår under perioden en person som anvisats till en kommun fortsatt omfattas av Mottagandelagen. Länsstyrelsen vill dock framföra vikten av att den statliga ersättningen ersätter de faktiska kostnaderna som kommunen har för boendet och inte genom en schabloniserad ersättning. Kostnaden för en bostad varierar beroende på kommun och en ordning med en schabloniserad ersättning riskerar att innebära att vissa kommuner inte får ersättning för sina faktiska kostnader.

Kapitel 9 Lagens förhållande till socialtjänstlagen

9.2.4 Nödvändiga tillgänglighetsanpassningar av boendemiljön

Länsstyrelsen delar utredningens bedömning att det ska ingå i Migrationsverkets ansvar för logi att göra nödvändiga tillgänglighetsanpassningar av boendemiljön. Länsstyrelsen anser vidare att ytterligare krav och lagstiftning behövs för att säkerställa en god boendemiljö, särskilt med fokus på barnperspektivet och en normal tillvaro för barn. Utformningen av asylboenden går utanför utredningens direktiv men Länsstyrelsen vill ändå framhålla att kvalitet och boendestandard på framtida asylboenden kommer få en betydande roll i genomförandet av den föreslagna Mottagandelagen.

I Migrationsverkets parallellt pågående regeringsuppdrag föreslår myndigheten färre och större kollektiva boenden för alla asylsökande. Detta ökar behovet av lagkrav för att säkerställa att boendena blir ändamålsenliga. Om boendena inte uppfyller kraven för trygga och bra miljöer, särskilt för barnfamiljer, riskerar asylsökande att fortsatt välja eget boende.

Som Länsstyrelsen påpekade i sitt remissvar redan 2018 gällande ”En ny ordning för asylsökandes boende” så anser Länsstyrelsen inte att frågan om boendestandard i offentligt anordnade boenden är tillräckligt utredd. Regeringens uttalade intention med kommande regelförändringar är utgångspunkten att asylsökande ska bo på Migrationsverkets boenden. Om eget boende inte längre ska ses som ett alternativ för den asylsökande bör ambitionen vara att göra asylboenden så attraktiva som möjligt.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Stefan Attefall med handläggare inom integration Sofia Maherzi som föredragande. I den slutliga

handläggningen har också länsråd Cecilia Magnusson, avdelningschef Kristina Jansson och enhetschef Tony Engström medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.